

HAFİZ ŞİRAZİNİN QƏZƏLLƏRİ

Tərcüməçi:
Hafiz Rüstəm

qanun nəşriyyatı

HAFİZ ŞİRAZİNİN QƏZƏLLƏRİ

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2025, 216 səh.

Ölçü: 145x210 mm

Cild: qalın

Çapa imzalandı: 14.11.2025

Tərcüməçi: **Hafiz Rüstəm**

Elmi redaktor: **Əkrəm Bağırov**

*AMEA Əlyazmalar İnstitutunun
“Əlyazmaların və əski çap kitablarının
tərcüməsi” şöbəsinin müdiri, filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru*

Korrektor: **Aytən Səədətli**

Rəssam: **Zahir Məlikli**

Mətn dizaynı: **Gülnar Məmmədkerimli**

Qapaq dizaynı: **Ləman Mürşüdlü**

Qanun Nəşriyyatı

İstanbul Copyright Awards-ın qalibi

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pr., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

[www.fb.com/Qanunpublishing](https://www.facebook.com/Qanunpublishing)

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-595-68-0

© Qanun Nəşriyyatı, 2025

© Hafiz Rüstəm, 2025

© Hafiz Şirazinın qəzəlləri, 2025

Kitaba Hafiz Şirazidən tərcümə edilmiş 130 qəzəl (mənbə: Hafiz Şirazi – Əş`ar-e qozide. Duşənbə: Nəşriyyat-e irfon, 1971) daxil edilmişdir.

Bu qəzəllərin əvvəlinə tərcüməçinin Ön sözü ilə yanaşı, onun doktor Muhəmməd Muinin “Hafiz sufizmi”ndən (Hafez-e şirinsoxən, celd-e əvvəl. Tehran: Enteşarat-emoın, 1370, səh 397-428) iqtibaslatərcüməetdiyiməqalə də əlavə edilmişdir ki, müasir oxucular klassik şairin bu gün çətin anlaşılan fəlsəfi görüşlərini, o cümlədən təsəvvüf terminlərini daha düzgün dərk edə bilsinlər.

“QEYB DİLİ”NDƏN TƏRCÜMƏLƏR
(Ön Söz əvəzi)

Nə qədər qalsa cahən, qalsa məhəbbətdən əsər,
Hafizin şe'ri də dillərdə bəyan olmalıdır.
Hafizin şe'ri Günəş çeşməsidir, yoxdu sonu,
Əbədi feyz ilə bu çeşmə rəvan olmalıdır.

M.H.Şəhriyar

“İran coğrafiyasında Samanilər, Qəznəvilər, Elxanilər, Səlcuqlular, Qaraqoyunlular, Ağqoyunlular, Səfəvilər və digər siyasi rejimlər altında eyni qədəri paylaşan türklər və farslar hər sahədə bir-birlərinə təsir göstərmişlər.

Avropalı şair və yazıçılar zaman-zaman əski yunan və latın qaynaqlarına qayıtdıqları kimi Anadoludakı müsəlman türk şair və yazıçıları da eyni mədəniyyət içərisində fars şair və yazıçılarının əsərlərinə müraciət etmişlər. Bu mənada əsərlərinə müraciət edilən fars şairlərindən birisi də heç şübhəsiz Hafiz Şirazidir”. (Hamdi Birgören)

“X–XV yüzilliklər fars şe`rinin “qızıl dövrü” hesab olunur. Bu iri vaxt kəsiklərində yüzlərlə iste`dadlı, ilhamlı şair minlərlə yanıqlı, qəlbi kövrəldən qəzəllər yaratmışlar. Onların sırasında adları tarixdə əbədilik qalacaq sənətkarlar az olmamışdır. Amma IX yüz ildən XX əsrə qədər ən seçmə qəzəlləri vücuda gətirməyə sə`y etmiş qələm sahibləri arasında nəhayətdə iki ad ucalara qalxmış, “qəzəl”in adı çəkiləndə onlar anılmış, qəzəlçilikdə ötürməlik rəmzinə çevrilmişlər.

İki ad – Hafiz Şirazi və Məhəmməd Füzuli.

Biri farsdilli poeziyada, digəri türkdilli şe`rdə.

Farsdilli poeziyada qəzəlin ən yüksək inkişaf dövrü XIV əsr sayılır. Hafiz qəzəli bütün zamanlar üçün ülgü sayılacaq zirvəyə qaldırdı.

Türkdilli ədəbiyyatda Füzuliyəcən Qazi Bürhanəddin, İmadəddin Nəsimi, Kişvəri, Xətai, Əlişir Nəvai bəyənimli qəzəllər yaratmışdılarsa da, bu şe`r şəkli hələ farscadakı kamilliyini türkcədə qazana bilməmişdi.

Gözəl qəzəl Füzulinin yolunu gözləyirmiş.

Daha dəqiqi, qəzəl gözələ dönməkçün Füzulinin intizarında imiş” (Rafael Hüseyn. “Yoxdan var”. Bakı: “Elm və təhsil” nəşriyyatı, 2014, s.205–207)

İranda Şiraz şəhərində dünyaya göz açmış Hafiz Şəmsəddin Məhəmməd Şirazi (1325–1389/90) Qur`anı əzbər bildiyinə görə Hafiz ləqəbi almış, farsdilli ədəbiyyatda lirik şair kimi şöhrət qazanmışdır.

Hafiz mənsub olduğu xalqın ictimai fikir və həyat tərzinə daxil olan elə xoşbəxt dahilərdəndir ki, yüz illərdən bəri onun “Divan”ı həm də “Fal-e Hafiz” adıyla – istixarə kitabı kimi istifadə edilir.

O, hələ sağlığında qəzəlləri ilə əksər Şərqi ölkələrində dillər əzbəri olmuşdur:

İraqı, Parsı tutdun, Hafiz, xoş sözün ilə
Bağdad növbəsi bitdi, indi vəqt-i Təbrizdir.
Hind şərqşünası Şibli Ne'manın nəzərində o,
Everestdən də yüksəkdədir:

*Əgər söz iqlimində Allahu arasan sən,
Tək Hafiz Şiraziyə bəndəlik etməlisən.*

Onun zəngin yaradıcılığı təkcə Şərq ədəbiyyatına deyil, Qərb ədəbiyyatına da təsirsiz qalmamışdır. Alman şairi Höte bu lirika cadugərinə öz heyranlığını aşağıdakı şəkildə ifadə etmişdir:

*O qədər böyüksən ki, əbədiyyət kimi sən,
Əvvəlin yox, sonun yox, əbədiyyət kimisən.
Şe'rin bir asıman ki, daima hərəkətdə,
Sonu da əks olunmuş əvvəliylə vəhdətdə.
Ancaq sənətdə yoxdur təkrar...Var ol yənə sən!
Sən bizdən çox böyüksən, sən həmişə yenisən.*

Bir Azərbaycan türkü olaraq qabaqcadan qeyd edim ki, indiki İranın və bütünlüklə Yaxın Şərqi orta əsrlərdə (ümumiyyətlə, son minillikdə) türklər tərəfindən idarə olunduğu və ictimai-siyasi həyatda olduğu kimi ədəbiyyatda da, sənətdə də türk təsirinin gücləndiyi (İ.Quliyev) bir dövrdə yaşamış H.Şirazi yeri gəldikcə real türk obrazlarından, türk epitetlərindən, türk tə'yini söz birləşmələrindən məharətlə istifadə etmişdir. Şairin qələmində türk tipi "cəsurluq, igidlik, gözəllik, həm də hakimiyət" timsalıdır.

Şair eyni bir qəzəlinə türkü həm gözəl bir qız, həm də igid, yəğmaçı bir döyüşçü kimi xarakterizə edir:

*Əgər o türk-i Şirazi ələ alsaydı bu canı,
Verərdim hindu xalına Səmərqəndlə Buxaranı.
Aman, əyləndirən şəhri, bu şirin, şux gözəllərdən!
Elə talan edib səbri, necə türk xan-i yəğmanı.*

Əslində Hafizin mövcud müasirliyinin və aktuallığının sirri nədədir?

Bəlkə onun lirikasındakı cazibədarlıq - cəzbə və çalışma, seyrü süluk, əruc, hicab və məqam, tərki təcrüd, həqiqi eşq, vüsul, sima, mükəşifə, didar-i Xuda, İlahi lütf, heyrət, fənafillah və bəqabillah, vəhdət-i vücud, şəkk ilə güman, istiğna, himmət, irşad və rəhbərlik ünvanlarından yaranıb? Bəlkə İlahinin cəmal və cəlal sifətlərini tərənnüm edən şairin irfani poeziyasının mahiyyəti hüsn-i Xuda, eşq, aşiq və məşuq, şahid və məşhud, gül-bülbül, şam-pərvanə, pir-i muğan, rindü zahid, mey, saqi, ariz və zülf, xəttü xal, lə'l-i ləb və s. kimi məfhumların, obrazların zahiri, fiziki mə'nalarından fərqli sətiraltı, rəmzi, metafizik, aqnostik mə'nalarındadır?

Doktor Məhəmməd Muindən tərcümə edib bu kitaba daxil etdiyimiz “Hafiz sufizmi” məhz bu ədəbi-dini-fəlsəfi suallara aydınlıq gətirməyə və heç şübhəsiz oxucularımıza “qeyb dili”ni (H.Şirazi) daha real və obyektiv dərk etməyə imkan verəcəkdir.

Əgər fikir versəniz, 2-ci (rəməl: fA'ilAtün fA'ilAtün fA'ilAtün fA'ilün) və 3-cü (həzəc: məFA'İlün məFA'İlün məFA'İlün məFA'İlün) qəzəlləri orijinallarında olduğu kimi tərcümə etmişəm. Ancaq bəzi qəzəlləri orijinallarında olduğu kimi tərcümə etmək mümkün olmadığından hecaya çevirdim. Hərçənd bütün bunlar hələ tərcümənin texniki məsələsi hesab olunur. Bundan əlavə, müşahidələrimə əsasən fars milli düşüncəsi, həyat tərzi, zehniyyəti və bunların bizim dillə müqayisədə fərqli ifadəsini, başqa sözlə qarşılıqlarını vermək də tərcüməçidən əlavə sə'y, bacarıq və dözümlülük tələb edir. Vaxtilə qonorar aldığımızıza görə bu tərcümə işgəncələrini vecimizə almırdıq. Tam səmimiyyətlə deyirəm ki, heç bir yaxın dostuma məsləhət görməzdim ki, bu tərcümə zülmü ilə çörəkpulu qazanmaq iştahasına düşsün.